

ความเชื่อและพิธีกรรม : อารยธรรมและความเชื่อมโยงพระพุทธศาสนา
ของคนไทยในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนกลาง

Beliefs and rituals: Civilization and the connection
of Thai Buddhism in the middle Mekong river region

ณัฐ สุวาสดีรัตน์

Narat Swadrath

วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

Chaiyaphum Buddhist College

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: Narat.sw@hotmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 13 มีนาคม 2562

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 25 พฤษภาคม 2562

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 27 พฤษภาคม 2562

บทคัดย่อ

แม่น้ำโขงมีต้นกำเนิดจากจีนตอนใต้ไหลผ่านพม่า ลาว ไทย กัมพูชาแล้วจึงไหลออกทะเลจีนใต้ที่ประเทศเวียดนาม หกชาติในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงล้วนมีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะการยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชนชาติของตนมาตั้งแต่ครั้งโบราณ พระมหากษัตริย์เกือบทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมอญและเป็นองค์อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาได้สร้างให้สังคมพุทธร่มเย็นเป็นสุข เป็นสถาบันหลักในการยึดเหนี่ยวจิตใจ สร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงให้อาณาจักรและเป็นรากฐานของขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนกลาง เป็นช่วงที่แม่น้ำโขงไหลผ่านและเป็นเส้นแบ่งพรมแดนไทยกับลาว นับตั้งแต่จังหวัดเลยจนถึงจังหวัดอุบลราชธานี ผู้คนที่อาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงทั้งสองฝั่ง มีความผูกพันกับสายน้ำอย่างแน่นแฟ้น จนทำให้เกิดความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆจนกลายเป็นวัฒนธรรมโดยมีพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ในสภาวะของโลกปัจจุบันเทคโนโลยีได้แพร่เข้ามาสู่ภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนกลางอย่างรวดเร็ว ทำให้เยาวชนรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกมาใช้ในชีวิตประจำวัน จนละเลยอารยธรรมพุทธที่ยึดถือปฏิบัติมาแต่โบราณ และทำให้สังคมในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนกลางเริ่มเปลี่ยนไป

คำสำคัญ : ความเชื่อและพิธีกรรม, อารยธรรมและความเชื่อมโยง, ลุ่มน้ำโขงตอนกลาง

Abstract

Mekong River originates from southern China through Burma, Laos, Thailand, Cambodia and then flows out to the South China Sea to Vietnam. Six nations of the Mekong region all share similar cultures. Especially the acceptance of Buddhism as the religion of their peoples since ancient times. All kings are Buddhists and support

Buddhism. Buddhism creates happiness Is the main institution in the holding of the mind Create solidarity for the kingdom And it is the foundation of traditions, traditions, arts and cultures that have an influence on life from the past to the present. In the middle of Mekong region. The Mekong River flows through and forms the border between Thailand and Laos. From Loei Province to Ubon Ratchathani Province. People who live on both banks of the Mekong River. Has a strong connection with the Mekong River, It created various beliefs and rituals and became a culture with mainly Buddhism. Today, technology is rapidly spreading to the middle Mekong region. Causing youth to adopt western culture Until neglect of the ancient Buddhist civilization. And changing the society in the middle Mekong region.

Keywords : Beliefs and rituals, civilization and connections, the middle Mekong

บทนำ

คนไทยนับถือพระพุทธศาสนามาตั้งแต่สมัยอาณาจักรอัยลาว เมื่อราวปี พ.ศ. 620 โดยพระเจ้าเม่งตี้กษัตริย์จีนได้นำศาสนาพุทธนิกายมหายาน หรืออาจารย์วาท มาเผยแพร่ในอาณาจักรอัยลาวทำให้คนไทยได้นับถือศาสนาพุทธอย่างแพร่หลาย ดังจะเห็นได้จากการศึกษาพระธรรมโดยใช้ภาษาสันสกฤต (พิฑูร์ มลิวัลย์, 2533 : 130) สำหรับพระพุทธศาสนานิกายหินยานหรือเถรวาทที่คนไทยเคารพนับถืออยู่ในปัจจุบันนั้นได้เริ่มเข้ามาในดินแดนสุวรรณภูมิ เมื่อพระเจ้าอโศกมหาราช กษัตริย์แห่งแคว้นมคธในอินเดียโบราณ ทรงอุปถัมภ์การส่งคายนาคครั้งที่ 3 ณ พระนครปาฏลิบุตร เมื่อราว พ.ศ. 300 และพระองค์ได้ทรงส่งพระโสณเถระ กับพระอุตตรเถระ (นันทนา ขุนภักดี, 2530 : 636) เป็นสมณทูตมาเผยแพร่พระพุทธศาสนายังดินแดนสุวรรณภูมิ คนไทยที่อาศัยอยู่บริเวณนี้ก็น้อมเอาพระพุทธศาสนานิกายหินยานกันอย่างแพร่หลาย ดังจะเห็นได้จากพระปฐมเจดีย์ และพระคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลี อันเป็นหลักคำสอนของพระพุทธศาสนานิกายหินยาน

สำหรับประเทศไทยมีหลักฐานบันทึกการถือเอาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติเมื่อพ่อขุนรามคำแหงมหาราชเสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อพ.ศ.1822 พระองค์ทรงสถาปนาพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ที่ทรงเลื่อมใสศรัทธาจึงโปรดอาราธนาพระมหาเถรสังฆราชจากเมืองนครศรีธรรมราชเข้ามาพำนัก ณ วัดอรุณฤๅณในกรุงสุโขทัย พระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ก็เจริญรุ่งเรืองตั้งแต่นั้นมา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2548 : 147)

ปัจจุบันประชากรไทยในกลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลางกว่าร้อยละ 94.72 นับถือและมั่นคงในพระพุทธศาสนา (กรมการศาสนา, 2547 : 80) อิทธิพลด้านวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสำหรับประชาชนในแถบกลุ่มน้ำโขง ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดเชียงราย เลย หนองคาย บึงกาฬ นครพนม มุกดาหาร อำนาจเจริญและอุบลราชธานี จากรายงานการศาสนาประจำปี 2533 ปรากฏว่าเป็นท้องถิ่นที่มีวัดและสำนักสงฆ์ พระภิกษุ สามเณร สำนักเรียนพระปริยัติธรรม วิทยาเขตของมหาวิทยาลัยสงฆ์ โรงเรียนพระพุทธศาสนาและประชาชนนับถือพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก (กรมการศาสนา, 2533 : 35) นอกจากนี้ยังเป็นท้องถิ่นที่มีความแตกต่างจากท้องถิ่นอื่น ๆ ทั้งในด้านสภาพภูมิศาสตร์ที่มีแม่น้ำโขงตอนกลางเป็นเขตแดนกั้นระหว่างประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีชนบทร่วมเนียมประเพณีของชนเผ่าที่หลากหลายแต่วิถีชีวิตของคนในแถบกลุ่มน้ำโขงยังยึดมั่นฝังรากลึกอยู่ในวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง

จากสภาพวิถีชีวิตของคนไทย ซึ่งดำเนินตามครรลองของวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถเป็นหลักในการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญาและจิตวิญญาณ ให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างเป็นสุข จึงทำให้ผู้เขียนสนใจจะศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมที่มีผลต่ออารยธรรมและความเชื่อมโยงพระพุทธศาสนาของคนไทยในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนกลางเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมไทยต่อไป

ความเชื่อและความเชื่อมโยงพระพุทธศาสนาของคนไทยในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนกลาง

มนุษย์สร้างอารยธรรมของตนขึ้นมาเพื่อเป็นรากฐานของความเจริญ อารยธรรมคือสิ่งที่ตั้งตาม ฉะนั้นสังคมมนุษย์จึงลอกเลียนแบบละนำสิ่งที่ตั้งมาจากชุมชนอื่นมาสู่ชุมชนของตน แล้วปรับปรุง อารยธรรมนั้น ๆ ให้เหมาะสมกับความเป็นอยู่ของชุมชน ให้ชุมชนของตนมีความเจริญขึ้นทั้งทาง จิตใจและทางร่างกาย การสืบทอด ถ่ายทอดทางอารยธรรมระหว่างชุมชนหนึ่งสู่อีกชุมชนหนึ่ง จากเผ่าพันธุ์หนึ่งไปสู่อีกเผ่าพันธุ์หนึ่งเหล่านี้ เป็นการสืบทอดของอารยธรรม เป็นเส้นทางอารยธรรม จากต้นทางสู่ปลายทาง ที่มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาไปบ้าง แต่ก็มีรากเหง้าที่เหมือนกันคล้ายคลึงกัน เนื่องมาจากแหล่งอารยธรรมของโลกส่วนใหญ่มักจะเกิดขึ้นในนครขนาดใหญ่ ๆ คำว่า “อารยธรรม” เป็นคำที่มีความหมายหลายประการตามความเข้าใจและการตีความของแต่ละคน ซึ่งในที่นี้ให้ ความหมายแบบง่าย ๆ ว่า ความเจริญในด้านต่างๆที่ได้รับการพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ และเป็นความเจริญที่ สูงกว่าวัฒนธรรมขั้นพื้นฐาน (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2560 : 5)

ความเจริญทางพระพุทธศาสนาจากอินเดีย ถูกนำมาสู่ภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงหลายเส้นทาง หลายยุคหลายสมัยขึ้นอยู่กับผู้นำชุมชน ซึ่งหมายถึงกษัตริย์ผู้ครองอาณาจักร จะมีอิทธิพลเหนือ ประชาชนมีอำนาจในการนำพระศาสนาหรือความเชื่อของตนเข้ามาสู่อาณาจักรที่ตนครอบครอง เช่น พ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้สืบทอดคติศัพทของพระสงฆ์ลังกาวงศ์ จึงอาราธนา พระมหาเถรสังฆราช เข้ามาสู่กรุงสุโขทัย หรือ พระเจ้าลิไท แห่งกรุงสุโขทัย ทรงอาราธนาพระมหาสามีสังฆราชเมืองลังกา นามว่าสุมนะ เข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสุโขทัย หรือบางครั้งกษัตริย์ ที่มีอิทธิพลต่ออาณาจักร อื่นก็น้อมนำส่งเสริมให้ศาสนาเผยแผ่ออกไปได้ เช่น พระเจ้าชัยวรมันปรเมศวร กษัตริย์เขมรทรงส่ง พระมหาปาสมันตเถระและพระมหาเทพลังกาไปเผยแผ่พระศาสนาที่อาณาจักรล้านช้าง เป็นต้น ชุมชนโบราณในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้รับเอาอารยธรรมอินเดียจากพ่อค้า นักปราชญ์และนักบวช จากชมพูทวีป ทำให้อารยธรรมอินเดียที่แพร่เข้ามาในระยะแรก ๆ ล้วนเกี่ยวข้องกับชนชั้นปกครอง หรือราชสำนักทั้งสิ้น (วรุณยุพา สนิทวงศ์ และคณะ, 2526 : 23)

อารยธรรมพระพุทธศาสนาเริ่มเข้ามาในสุวรรณภูมิหลังจากการทำสงครามครั้งที่ 3 ที่นครปาฏลิบุตร โดยส่งพระเถระเดินทางมาเผยแผ่พระศาสนาแต่เนื่องจากผู้คนในอาณาจักรต่าง ๆ ในลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลางนับถือ ภูต ผี เทวดา และปรากฏการณ์ธรรมชาติมาก่อนและไม่ได้ละทิ้ง ความเชื่อดั้งเดิม ก่อนรับเอาอารยธรรมด้านศาสนาจากภายนอกนั้น ผู้คนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะมี ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ โดยมีแนวคิดสำคัญว่าธรรมชาติ เทวดา และอารักษ์ ล้วนเป็นส่วนที่ผูกติด ยึดโยงถึงกัน กล่าว เทวดาและอารักษ์อาศัยอยู่ตามต้นไม้ แม่น้ำ ภูเขา หากมีปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ ผิดแปลกไปจากปกติ ก็ล้วนเกิดจากเทวดา อารักษ์หรืออำนาจเหนือธรรมชาติเป็นผู้ทำ อีกทั้งผู้คนใน แถบนี้มีความพยายามที่จะสื่อสารกับอำนาจเหนือธรรมชาติ ทั้งการเซ่นไหว้ การบูชา การทำพิธีกรรม ตามสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งอาจมีการฆ่าสัตว์ หรือฆ่ามนุษย์เพื่อบตรพลีแก่ธรรมชาติ รวมถึงภูตผี (นิโคลาส ทาร์ลิง, 2552 :230) คนพื้นเมืองบริเวณสองฝั่งโขงและอีสานนับถือศาสนาผีอยู่ก่อนแล้ว จึง

ไม่ยอมรับนับถือศาสนาพุทธ-พราหมณ์ ที่เข้ามาใหม่ เลยถูกเรียกจากชาวชมพูทวีป (อินเดีย-ลังกา) ว่า “นาค” แล้วมีนิทานว่าต้องปะทะขัดแย้งกันระหว่าง กลุ่มคนเผยแผ่ศาสนาจากชมพูทวีปกับคนพื้นเมือง เรียกปราบนาค (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2556 : 52-53) คนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังเคารพและบูชาบรรพบุรุษ โดยมีพิธีกรรมในการบูชาบรรพบุรุษ ทั้งยังมีความเชื่อเรื่องความตายและชีวิตหลังความตาย โดยนิยมปลูกศาลไว้ในที่สูง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการบูชาภูเขา (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2560 : 36) อเล็กซานเดอร์ แห่งโรดส์ มีชั้นนารีนการเยชูอิต ได้กล่าวว่า “ความกตัญญูที่คนในสังคมแสดงต่อวิญญาณ รวมถึงเครือญาติมีมากกว่าสิ่งใด ผู้คนมีความเชื่อและมีความพยายามที่จะเลือกสถานที่ที่เหมาะสม อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม สำหรับใช้เป็นสถานที่ฝังศพ ต่อมาจึงนำเอาพระพุทธศาสนามาเชื่อมโยงเข้ากับความเชื่อของตน แม้ในวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาหรือชาดกต่าง ๆ ที่แต่งขึ้นภายหลังก็ถูกสอดแทรกด้วยอิทธิพลสิ่งลี้ลับต่าง ๆ เพื่อสร้างให้เกิดความกลัวในการทำผิดศีลธรรมของศาสนา ดังนั้นศาสนาพุทธในลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลางจึงผูกพันอยู่กับไสยศาสตร์ กลายเป็นพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อและความศรัทธารวมกัน เมื่อพิธีกรรมเหล่านี้ไม่ขัดกับหลักศาสนามากนัก และสนองต่อความต้องการตามความเชื่อของประชาชนได้ พิธีกรรมต่าง ๆ เหล่านี้จึงถือปฏิบัติสืบต่อกันมา จนกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีบทบาทต่อวิถีชีวิตของผู้คนในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง แม้ไม่ทราบแน่ชัดว่าศาสนาพุทธเข้ามาถึงดินแดนแถบนี้ตั้งแต่เมื่อไร แต่ก็ยืนยันได้ว่าพระพุทธศาสนานิกายมหายานได้รับการยอมรับนับถือมากกว่านิกายหินยาน ภายหลังเมื่อพระพุทธศาสนาหมดความสำคัญไปจากอินเดียแล้ว แต่ก็ปรากฏว่าศาสนาพุทธยังแพร่หลายในดินแดนแถบนี้มากขึ้น ผู้นับถือพระพุทธศาสนามักจะนับถือศาสนาพราหมณ์ด้วยเช่นกัน (สุวรรณ สัจจวิวรรณ และคณะ, 2522 : 103)

เมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ชุมชนลุ่มน้ำโขงตอนกลางแล้ว กษัตริย์ในอาณาจักรต่าง ๆ ได้ทะนุบำรุงและให้ความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ศาสนาพุทธในภูมิภาคนี้เจริญรุ่งเรืองขึ้นเป็นลำดับ พระพุทธศาสนาได้แพร่กระจายไปบริเวณอุดรธานีและหนองหานหลวงที่สกลนครก่อน หลังจากนั้นกลุ่มชนในเขตหนองหานหลวงขยายเข้าไปในเขต อ.ธาตุพนม (จ.นครพนม) แล้วผสมผสานกับกลุ่มชนต่างเผ่าพันธุ์ที่เคลื่อนย้ายมาจากที่อื่น ๆ เช่น ทางเหนือและทางตะวันออกของแม่น้ำโขง รัฐเจนละเติบโตขึ้นจากผู้นำคนสำคัญคนหนึ่งนามว่า จิตรเสนะที่ยกย่องนับถือศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ โดยมีศาสนาผีเป็นพื้นฐานดั้งเดิมอยู่ด้วย แต่มีความแตกต่างคือ ศาสนาพราหมณ์เป็นที่เคารพนับถือของชนชั้นสูง ศาสนาพุทธเป็นที่เคารพนับถือของสามัญชน ส่วนศาสนาผีมีผสมผสานอยู่ในทุกกลุ่ม (สุจิตต์ วงษ์เทศ : 56957) พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยมาตั้งแต่โบราณกาลกว่า 1,000 ปีมาแล้ว พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมอญ ได้ทรงบำรุง รักษาพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองตลอดมา จนพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจทำให้เกิดความรัก สามัคคีในหมู่ชนชาวไทย ที่สำคัญคือชาวไทยประมาณร้อยละ 90 นับถือศาสนาพุทธ มีพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ พระพุทธศาสนาได้สร้างเอกลักษณ์และคุณธรรมอันดีงามแก่คนไทย เช่น ความเมตตา ความกตัญญูต่อบุพการี ความสุภาพอ่อนโยน ความประนีประนอมกัน อีกประการหนึ่งพระพุทธศาสนาเป็นแกนนำและเป็นรากฐานที่สำคัญของศิลป วัฒนธรรมและประเพณีของไทย หลักธรรมของพระพุทธศาสนา เช่น ทศพิธราชธรรมได้ใช้เป็นหลักในการปกครองประเทศของพระมหากษัตริย์และผู้ปกครอง หลักธรรมเรื่องศีล 5 สังคหวัตถุ 4 และฆราวาสธรรม 4 ได้ใช้เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติของคนไทยที่เป็นพุทธศาสนิกชน ทำให้สังคมของเรามีความสงบเรียบร้อย ประเทศชาติมีความมั่นคงก้าวหน้า (สมพร เทพสิทธา, 2538 : 39-40) พระพุทธศาสนาได้มี

อิทธิพลต่อวิถีชีวิตคนไทย ซึ่งชาติไทยได้มีความเจริญรุ่งเรือง ดำรงเอกราชอธิปไตยสืบต่อกันมาตั้งแต่โบราณกาลจวบจนปัจจุบันก็ด้วยคนไทยทั้งชาติยึดมั่นในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความเคารพบูชาในพระรัตนตรัย คือพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ พระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อชีวิตของคนไทย โดยมีส่วนเสริมสร้างอุปนิสัยของคนไทยให้รักสงบ มีความเสียสละ แก่กล้า อากาญ อดทน รู้ฐานะ มีความรักและยึดมั่นอยู่ในสามัคคีธรรม (พิฑูร มลิวลย์, 2527: 1-4)

พระพุทธศาสนานับว่าเป็นศาสนาประจำของภูมิภาคแม่น้ำโขงตอนกลางซึ่งมีพระมหากษัตริย์จากอาณาจักรต่าง ๆ ทำนุบำรุงและอุปถัมภ์ค้ำชูมาจนถึงปัจจุบัน จาริตประเพณี วัฒนธรรม รวมทั้งแบบธรรมเนียมการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ที่ถูกนำจากชมพูทวีปก็ถูกพัฒนาให้เหมาะสมเข้ากับวิถีชีวิตของคนในภูมิภาค แม้แต่ความเชื่อดั้งเดิมของท้องถิ่นและพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ ก็ถูกนำมาปรับให้พระพุทธศาสนามีบทบาทในประเพณี พิธีกรรมนั้นๆ ด้วย จะเห็นได้ว่าเส้นทางอารยธรรมพระพุทธศาสนาในภูมิภาคแม่น้ำโขง จะสืบทอดอารยธรรมกันในภูมิภาคเป็นส่วนใหญ่ มีการนำเอาความรู้ในศาสนาพุทธจากถิ่นอื่นที่มีความเจริญกว่ามาเผยแพร่เป็นระยะ ๆ แต่ไม่ค่อยจะมีการถ่ายทอดต่อไปยังดินแดนอื่นหรืออาณาจักรอื่นมากนัก ความเชื่อเป็นความรู้สึกที่ยึดมั่น นับถือในสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่ามีอำนาจ มีพลังเหนือธรรมชาติที่สามารถบันดาลให้เกิดความมั่นใจและอบอุ่นใจว่าอำนาจพิเศษนั้นช่วยปกป้องคุ้มครอง ความปลอดภัย และมีความสุขสวัสดีภาพให้แก่ตน จึงน้อมนำมาเป็นหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ผลจากการศึกษา พบว่า ความเชื่อจำแนกเป็นประเภทได้ 2 ประเภท คือ ความเชื่อในพระศาสนา และความเชื่อในไสยศาสตร์ มีรายละเอียดดังนี้

1. ความเชื่อในพระพุทธศาสนา

ประชาชนในกลุ่มน้ำโขงมีความเชื่อและศรัทธาในพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นอย่างดี สูง ตลอดแม่น้ำโขงตอนกลาง ตั้งแต่จังหวัดเลย จนถึงจังหวัดอุบลราชธานี รวมทั้งฝั่งสปป.ลาวด้วย และยึดถือปฏิบัติต่อ ๆ กันมายาวนาน ความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาว่า ท่านแสดงไว้ในหมวดธรรมคือ พละ 5 เวสาร์ชชกรณธรรม 5 อริยวัฑฒิ 5 สัทธรรม 7 และอริยทรัพย์ 7 ซึ่งสรุปใจความได้ว่า เชื่อในคุณของพระพุทธเจ้าว่ามีจริง เชื่อในคุณและโทษของกรรมว่ามีจริง ไตรตรองโดยแยบคายแล้ว จึงปลงใจเชื่อในคุณของความดีและเห็นโทษของความชั่ว เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ และเชื่ออย่างมีเหตุผล (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551 : 140-141)

ในเรื่องความเชื่อในภูตผี ยังมีความฝังใจในความเชื่อว่ามีอยู่จริงและสามารถดลบันดาลมีผลกระทบถึงตัวบุคคลและส่วนรวมได้ด้วย ดังนั้นจึงเกิดเป็นประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับภูตผีที่มีอิทธิพลต่อสังคมแม่น้ำโขงมากมาย วัฒนธรรมของแต่ละสังคมมีที่มาจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น ปัจจัยทางชีวภาพ ปัจจัยทางจิต ปัจจัยทางสังคม สิ่งแวดล้อมและการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม สำหรับวัฒนธรรมไทย มีลักษณะโดยส่วนรวมเกิดจากปัจจัยทางสังคมและการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม การสร้างวัฒนธรรมมีสาเหตุที่สำคัญ 2 ประการคือ

1. เกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมาทั้งในด้านวัตถุและขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ

2. การลอกเลียนแบบวัฒนธรรมที่แพร่กระจายเข้ามา (วิเชียร รักการ, ผศ., 2529: 35-38)

ความเชื่อเป็นปรากฏการณ์นามธรรมที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ ความเชื่ออยู่กับมนุษย์มานานเท่ากับการที่มนุษย์มีความรู้สึกนึก และคิด ความไม่รู้ต่อการแสวงหาคำตอบที่ตนสงสัยไม่ได้ หรือแม้เมื่อสามารถหาคำตอบที่เป็นวิทยาศาสตร์ มีเหตุ มีผล แต่มนุษย์ก็ยังคงมีความเชื่อ ความเชื่อมีความเกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตอยู่ตลอดเวลา ความเชื่อมีความยิ่งใหญ่ต่อการก่อสร้างสังคม ตั้งแต่ระดับเล็ก

ระดับครอบครัวไปจนถึงสังคมระดับประเทศและระดับนานาชาติ เกิดกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรม ก่อให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ต่างสร้างสรรค์ปรุงแต่ง (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2555 : 5)

ความเชื่อในแม่น้ำโขง เชื่อว่าแม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำที่มีคุณอย่างมหาศาล แม่น้ำโขงคือ ความยิ่งใหญ่ที่คนในลุ่มน้ำนี้ต้องยำเกรง เพราะแม่น้ำโขงให้ทั้งคุณและให้ทั้งโทษ เชื่อว่าในแม่น้ำโขงมีสิ่งเร้นลับ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะไม่ค่อยจะเชื่อเรื่องพญานาคมากนัก แต่จะไปให้ความสำคัญกับ เจือก ว่ามีอยู่จริงในแม่น้ำโขง สำหรับเรื่องพญานาค ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่าเพ็งจะเป็นกระแสน้ำมาก ๆ เมื่อประมาณ 20 ปี มานี้เอง แต่ในปัจจุบันคนส่วนใหญ่เชื่อกันว่าในแม่น้ำโขงเป็นที่อยู่ของนาค ผวนกับบั้งไฟพญานาคที่ขึ้นในวันออกพรรษา ยิ่งเสริมให้เรื่องพญานาคมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นวิถีของคนในแต่ละภูมิภาค เป็นมรดกที่สืบทอดกันมาเป็นเวลาอันยาวนาน และถือปฏิบัติสร้างสรรค์ร่วมกันมา ผู้คนในแต่ละท้องถิ่นมีความภูมิใจมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน ทำให้เกิดความรักความหวงแหนในวัฒนธรรมของตน วัฒนธรรมพื้นบ้านในแต่ละสาขาในแต่ละท้องถิ่นที่มีลักษณะเด่นแตกต่างกัน ย่อมเป็นตัวชี้สำคัญถึงวิถีชีวิตของผู้คนในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งได้สร้างสรรค์สั่งสมและสืบทอดกันมา ก่อให้เกิดประโยชน์ด้านต่าง ๆ ให้กับผู้คนในสังคม (ประชิด สกฤษณ์พัฒน์ และคณะ, 2551 : 18)

ความเชื่อในพระศาสนา ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับการเวียนว่ายตายเกิด นรก สวรรค์ การประพรมน้ำพระพุทธมนต์ และพิธีขอฝน พระครูสุทธิรักษ์คุณ เจ้าอาวาสวัดศรีสุเมธังค์ ต.มุกดาหาร อ.เมือง จ.มุกดาหาร ท่านให้ความเห็นว่า ตามกฎแห่งกรรม หากคนเรายังมีกิเลส มีกรรมและมีเวียกอยู่ ย่อมจะต้องเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสาร และนรก สวรรค์ ก็เชื่อว่ามีอยู่จริง ถ้าไม่มีใครเชื่อเรื่องเหล่านี้ก็คงไม่มีการทำบุญให้ทาน รักษาศีล และบำเพ็ญสมาธิภาวนา หรือหากเป็นเรื่องเหลวไหล ผู้เฒ่าผู้แก่คงไม่สอนลูกหลาน ในเรื่องบาป บุญ คุณ โทษ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ใครอยากไปสู่สวรรค์ก็ต้องหมั่นสร้างบุญกุศล ทำคุณงามความดี ลด ละเลิกอบายมุข โสภ โกรธ หลงไม่ให้มี พระราชภาวนา โสภณ เจ้าคณะจังหวัดบึงกาฬ เจ้าอาวาสวัดเชกาเจติยาราม พระอารามหลวง, ต.เชกา อ.เชกา จ.บึงกาฬ กล่าวไว้ในงานทำบุญต่าง ๆ ที่ได้นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ในท้ายพิธีก่อนที่จะประพรมน้ำพระพุทธมนต์ เป็นธรรมเนียมจะต้องประพรมน้ำพระพุทธมนต์ แก่เจ้าภาพและผู้มาร่วมทำบุญ เพื่อความเป็นสิริมงคล ให้อยู่เย็นเป็นสุข หรือแม้ไม่มีพิธีทำบุญ อาจจะฝันร้ายหรือประสบอุบัติเหตุ รถล้ม ก็จะไปให้พระสงฆ์ประพรมน้ำมนต์ให้เพื่อความสบายใจ หายจากความวิตติ อุบัติอันตราย แม้คนที่ประสบโชคลาภก็ไปรดน้ำมนต์เหมือนกันเพื่อรับโชค

แถบลุ่มแม่น้ำโขงส่วนใหญ่ไม่ค่อยประสบภาวะฝนแล้ง แม้จะมีอยู่บ้างก็ได้อาศัยการสูบน้ำด้วยกำลัง ไฟฟ้าจากแม่น้ำโขงมาช่วยในการเกษตร พื้นที่แม่น้ำโขงแถบหนองคาย แม่น้ำจะกว้างและลึกจึงไม่ค่อยมีปัญหา แต่ก็มีอยู่ครั้งหนึ่งเกิดฝนทิ้งช่วงนานเกือบเดือน พระสงฆ์ที่วัดได้พาทำพิธีขอฝน โดยจัดพิธีเจริญพระพุทธมนต์ สวดพระคาถาพญาปลาแก้วและเทศน์นิทานชาดก ที่ศาลากลางบ้าน แต่ไม่มีพิธีแห่นางแมว ฝนก็มีเค้าว่าจะตกหนัก ในช่วงออกพรรษาวานรพนมจะมีประเพณีไหลเรือไฟ หรือ ไหลเหือไฟ เป็นประเพณีของชาวบ้านตามลำน้ำโขง โดยเฉพาะแถบจังหวัดนครพนม จะจัดขึ้นในช่วงเทศกาลออกพรรษานิยมปฏิบัติกัน ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 หรือ วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 เพื่อบูชารอยพระพุทธบาทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ ริมฝั่งแม่น้ำนันทามหานทีโดยเชื่อกันว่าพระพุทธเจ้าเสด็จไปฝั่งแม่น้ำนันทามหานที ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของพญานาค พระพุทธองค์ได้แสดงธรรมเทศนาโปรดพญานาคที่เมืองบาดาลและพญานาคได้ทูลขอพระพุทธองค์ประทับรอยพระพุทธบาทไว้ ณ ริมฝั่งแม่น้ำนันทามหานที และต่อมาบรรดาเทวดา มนุษย์ ตลอดจนสัตว์ทั้งหลายได้มาสักการะบูชา

รอยพระพุทธรูป นอกจากนี้ประเพณีไหลเรือไฟยังจัดขึ้นเพื่อการบวงสรวงพระธาตุจุฬามณี การระลึกถึงพระคุณของแม่น้ำโขง ขอขมาลาโทษแม่น้ำโขงที่ได้ทิ้งสิ่งปฏิกูล เป็นต้น

เรือไฟทำด้วยท่อนกล้วย ไม้ไผ่หรือวัสดุที่ลอยน้ำมีโครงสร้างเป็นรูปต่างๆ ตามต้องการ เมื่อจุดไฟใส่โครงสร้าง เปลวไฟจะลุกเป็นรูปร่างตามโครงสร้างนั้น "ไหลเรือไฟ" เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งที่พุทธศาสนิกชนอีสาน โดยเฉพาะที่จังหวัดนครพนม ยึดถือปฏิบัติ สืบทอด กันมาแต่ครั้งโบราณ ประเพณีการไหลเรือไฟ บางทีเรียกว่า "ล่องเรือไฟ" "ลอยเรือไฟ" หรือ "ปล่อยเรือไฟ" ซึ่งเป็นลักษณะที่เรือไฟเคลื่อนที่ไปเรื่อย ๆ

ประเพณีการไหลเรือไฟจะเป็นประเพณีที่คาบเกี่ยวระหว่างเดือน 11 และเดือน 12 ส่วนมากนิยมทำกันในวันขึ้น 15 ค่ำ หรือวันแรม 1 ค่ำ เดือนสิบเอ็ด พอถึงวันงานชาวบ้าน พระภิกษุสงฆ์และสามเณร จะช่วยกันทำเรือไฟ เพื่อไปลอยที่แม่น้ำ ในช่วงเช้าจะมีการประกอบกรุกศุล โดยการไปทำบุญตักบาตร มีการถวายภัตตาหารเพลแล้ว เลี้ยงญาติโยมที่มาในช่วงบ่าย มีการละเล่นต่าง ๆ เพื่อความสนุกสนาน รวมทั้งมีการร่ายเป็นการฉลองเรือไฟ พอประมาณ 5-6 โมง เย็น หรือตอนพลบค่ำ มีการสวดมนต์รับศีลและฟังเทศน์ ชาวบ้าน จะนำของกิน ผ้า เครื่องใช้ ขนม ข้าวต้มมัด กล้วย อ้อย หนากพลู บุหรี่ ฯลฯ ใส่ลงในกระจาดบรรจุไว้ในเรือไฟ ถึงเวลาประมาณ 19-20 นาฬิกา พอตอนค่ำก็จุดไฟในเรือ ลากไปกลางแม่น้ำโขงแล้วปล่อยให้เรือลอยไปเรื่อย ๆ โดยยังมีการควบคุมเรืออยู่แต่พอพ้นเขตหมู่บ้านก็จะมีคนมาเอาสิ่งของในเรือไปจนหมด จังหวัดที่ทำพิธีกรรมไหลเรือไฟได้แก่ จังหวัดหนองคาย บึงกาฬ เลย อุบลราชธานี และนครพนม แต่ในปัจจุบันมีการจัดงานที่นครพนมเป็นงานใหญ่ อำเภอต่าง ๆ ริมแม่น้ำโขงที่เคยจัดก็ต้องไปจัดรวมที่ตัวจังหวัด หลวงปู่เคนคำ ไชยสอน เจ้าอาวาสวัดเจติยาราม (ธาตุโพธิ์) บ้านโพธิ์ธาตุ เมืองไชยโพธิ์ แขวงสวันนะเขต สปป.ลาว ได้เล่าถึงความเชื่อที่มีมาแต่ครั้งโบราณว่า พระพุทธเจ้าได้เสด็จมาโปรดสัตว์ในแถบกลุ่มแม่น้ำโขง โดยมีหลักฐานความเชื่อจากตำนานเก่าๆ เช่น ตำนานพระธาตุอิงฮัง ตำนานโพธิ์ธาตุ ตำนานหนองหานหลวง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีรอยพระพุทธรูปให้เห็นหลายแห่งตลอดลุ่มแม่น้ำโขง

2. ความเชื่อในไสยศาสตร์

ความเชื่อในไสยศาสตร์เป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับการถือผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การสะเดาะเคราะห์ และฤกษ์ยาม ความเชื่อเหล่านี้เป็นความเชื่อที่มีมาแต่ครั้งโบราณ เป็นความเชื่อในเรื่องผีนางไม้ เทวดาอารักษ์ ผีบ้านผีเรือน ผีปู่ตาตายาย บางอย่างก็ค่อย ๆ เลือนหายไป แต่บางอย่างยังรอการพิสูจน์อยู่ก็มีความเชื่อเหล่านี้กลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คนลุ่มน้ำโขงมีความเชื่อในเรื่องผีบางครั้งก็นำมาผนวกเข้ากับพระพุทธศาสนา เมื่อ 20-30 ปีก่อนทุกบ้านทุกหลังคาเรือนจะมีผีบรรพบุรุษ หรือที่เรียกว่า ผีเฮือน คอยคุ้มครองปกป้องรักษาอยู่ หากคนในบ้านทำผิดประเพณี ผีเฮือนก็จะลงโทษให้เจ็บไข้ได้ป่วย การผิดผีเรือนมีหลายประการ เช่น การล่วงละเมิดหญิงจะสมยอมหรือไม่ก็ตาม ตั้งแต่จับมือถือแขนเป็นต้นไป การที่เขย หรือ สะใภ้ ทำกริยาไม่งาม บนเรือน หรือ การจัดงานพิธีต่าง ๆ โดยไม่บอกกล่าวผีบ้านผีเฮือน เหล่านี้ถือว่า "ผิดผี" ผู้เป็นเจ้าบ้านเจ้าเฮือน ต้องทำพิธีขอขมาผีเฮือนด้วยของเช่น ไห้ ได้แก่ เหล้า 1 ไห ไก่ต้มสุก 1 ตัว พร้อมขันไห้ ขันห้า (ดอกไม้และเทียน อย่างละ 5 คู่) ขันแปด (ดอกไม้และเทียน อย่างละ 8 คู่) และเงินจำนวนหนึ่งก็ได้ ชาวบ้านเชื่อว่าผีปู่ตาจะทำให้การทำอะไรได้ผล จึงทำให้แต่ละหมู่บ้านตั้งศาลปู่ตาของตนเอง เมื่อตั้งขึ้นแล้วจึงมีพิธีเลี้ยงผีปู่ตาเป็นประจำทุกปี ประมาณกลางเดือน 6 ซึ่งเป็นช่วงเริ่มทำนา พิธีกรรมก็จะเริ่มในตอนเช้าเครื่องเช่น ประกอบด้วย ไก่ต้มสุก และสุรา เป็นหลัก มีพ่อจ่าเป็นผู้นำกล่าวทำพิธี ปัจจุบันซื้อพ่อบัวผัน จูมา เมื่อ

เลี้ยงเสร็จ จะนำอาหารใส่กระทงใบตองลงลอยในแม่น้ำโขง ตอนเย็นจะมีการฟ้อนผีฟ้า โดยแม่หมอประจำหมู่บ้านจะยกขนำ (ยกพื้นสูง) และชาวบ้านจะมาฟ้อนกันที่นี่

ผีปู้ตา ชาวอีสานแถบลุ่มแม่น้ำโขงจะมีความเชื่อว่าทุกหมู่บ้านจะมีผีบรรพบุรุษ เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านทุกคน สมัยก่อนแทบทุกหมู่บ้านในภาคอีสานจะมี “ดอนปู่ตา” ซึ่งถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในชุมชน โดยมีความเชื่อว่าดอนปู่ตาเป็นที่อยู่อาศัยของผีบรรพบุรุษของหมู่บ้าน ปู่ตา หมายถึง วิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ปู่เป็นวิญญาณทางพ่อ ตา เป็นวิญญาณทางแม่ ผีปู้ตาผีปุดามีความศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านให้ความเคารพยำเกรง ศาลปู่ตา หรือตูปู่ตา เป็นที่สิงสถิตของดวงวิญญาณบรรพบุรุษของหมู่บ้าน พระครูลัญจวิธานคุณากร เจ้าอาวาสวัดลัญจวิธาน, เจ้าคณะตำบลพิชัย เขต 2, ต.ห้วยพิชัย อ.ปากชม จ.เลย เล่าว่าคนในหมู่บ้านจะปลูก ตูบ หรือ ห่อ ให้ผีปู้ตาอาศัยซึ่งอาจจะมียูบปั้นแทนหรือไม่มีก็ได้ โดยถือว่าเป็นเขตพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ผู้ใดจะรุกร้าหรือตัดต้นไม้แสดงวาทะหาบคายไม่ได้ ดังนั้น ดอนปู่ตา จึงเป็นกลายเป็นป่าขนาดเล็ก ๆ และเป็นพื้นที่ป่าสงวนของคนในชุมชนไปในตัว คนอีสานมีความเชื่อเรื่องผีปุดามานานแล้ว ถือว่าเป็นวิญญาณของบรรพบุรุษผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน ความเชื่อดังกล่าวได้หยั่งลึกลงไปจิตสำนึกของลูกหลานในชุมชน และถือปฏิบัติติดต่อกันอย่างเคร่งครัดตลอดมา ผีปู้ตาเป็นผู้รักษาหมู่บ้านให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุข อีกทั้งยังมีการบำหรือขอพรในกรณีต่าง ๆ ของคนในหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านที่มาบำจะมีตั้งแต่เด็กนักเรียนจนถึงผู้สูงอายุทุกเพศทุกวัย การบนบานจะมีหลายอย่างเช่น การขอพรให้ตนเองประสบความสำเร็จในด้านการเรียน คำขायหรือในการเดินทาง โดยหากสิ่งที่ตนเองบำนั้นประสบความสำเร็จ ก็จะมีการแก้บนตามที่ได้กล่าวไว้ เช่น การบำ ด้วยหัวหมู เป็ด ไก่ น้ำแดงหรือเหล้า หากเป็นเรื่องใหญ่ก็อาจจะถึงขึ้นมีการแสดงงมโหรสรรพ เช่น หมอลำ หรือภาพยนตร์ เลย์ทีเดียว นอกจากนี้ในทุก ๆ เดือน 6 ไทย จะมีการทำบุญเลี้ยงผีปู้ตาเป็นประจำทุกปี โดยพิธีกรรมทั้งหมด ตั้งแต่การบำหรือการเซ่นไหว้ต่าง ๆ ต้องผ่าน เฒ่าจ้ำหรือจ้ำ ซึ่งเป็นผู้ติดต่อทางจิตกับผีปู้ตา ในกรณีที่มีคนในชุมชนทำในสิ่งที่สมควรผีปู้ตาจะแสดงให้เห็นโดยการไปสิง หรือเข้าเฒ่าจ้ำ เฒ่าจ้ำจะมีอาการสั่นแล้วพูดอะไรออกมาชัดเจนว่าใครทำอะไรผิด ผีปู้ตาให้รับแก้ไขโดยการนำดอกไม้ ธูปเทียน ไปบอกกล่าวเพื่อขอขมา

พิธีเลี้ยงศาลปู่ตาหรือชาวบ้านเรียกว่าพิธีเลี้ยงบ้าน จะทำกันในวันพุธแรกของเดือน 6 (ก่อนจะมีพิธีเลี้ยงศาลปู่ตา 1 เดือน ชาวบ้านจะนำไก่ไปปล่อยบริเวณป่าใกล้ ๆ ศาลปู่ตา เพื่อให้ไก่เหล่านั้นมาเป็นบริวาร) เฒ่าจ้ำจะประกาศให้ลูกบ้านเตรียมข้าวปลาอาหาร และให้เอาหญ้าคามัดแทนวัว ควาย เป็ด ไก่ และคนให้ครบตามจำนวนของแต่ละครอบครัว โดยนำไปรวมกันบริเวณพิธีที่ดอนปู่ตา จากนั้นเฒ่าจ้ำก็จะเป็นผู้นำประกอบพิธีเลี้ยงตายดินฟ้าอากาศรวมทั้งเทพเทวดาที่อาจเกิดขึ้นกับหมู่บ้าน หลังเสร็จพิธีดังกล่าวชาวบ้านก็จะแบ่งข้าวปลาอาหารไปกินเพื่อเป็นสิริมงคล

นอกจากความเชื่อที่กล่าวมาแล้ว ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณลุ่มน้ำโขงยังมีความเชื่อ เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในแม่น้ำโขงด้วย บางครั้งก็ยักยักนำเอาความศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนาไปเชื่อมโยงเข้ากับความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในแม่น้ำโขง จนกลายเป็นวัฒนธรรมประเพณีเลยก็มี

ความเชื่อในแม่น้ำโขง

แม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำสายหลัก มีขนาดใหญ่หล่อเลี้ยงผู้คนทั้งสองฝั่งมานานเท่าอนัน ในฤดูแล้งแม่น้ำโขงลดปริมาณน้ำลงทำให้เกิดเกาะแก่งทำให้ประชาชนได้ปลูกพืชทำกิน ในฤดูฝนน้ำที่หลากมาจากทางเหนือจำนวนมหาศาล น้ำขุนล้นฝั่งล้นตลิ่ง น้ำที่เชี่ยวกรากทำให้แม่น้ำโขงมีอำนาจ มีพลังน่ากลัวและน่าเกรงขาม จินตนาการของคนสองฝั่งโขง ทำให้เกิดความเชื่อความศรัทธา และเคารพบูชาแม่น้ำโขงที่เคยให้ความร่มเย็นในหน้าแล้ง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้คงหลอมรวมกันขึ้นเป็นความเชื่อต่อ

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ในแม่น้ำโขง ความเชื่อนี้ได้ถูกถ่ายทอดบอกเล่าสืบต่อ ๆ กันมาแล้วหลายร้อยปี และความเชื่อความศรัทธานี้ยังฝังแน่นอยู่กับคนในลุ่มน้ำโขงจนถึงปัจจุบัน นาคหรือพญานาคล้วนมีส่วนร่วมในตำนานอย่างชัดเจน เช่น ผู้คนที่อาศัยอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำโขงเชื่อว่า แม่น้ำโขงเกิดจากการแทรกตัวของพญานาค นอกจากนี้ยังรวมถึงบั้งไฟพญานาค โดยมีตำนานว่าในวันออกพรรษาหรือเป็นวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พญานาคแห่งแม่น้ำโขงต่างขึ้นชมยินดี จึงจุดบั้งไฟถวายการเสด็จกลับของพระพุทธเจ้าจนกลายเป็นประเพณีทุกปี และเนื่องจากเชื่อว่าพญานาคเป็นเจ้าบาดาล เป็นผู้ให้กำเนิดน้ำ ดังนั้นเมื่อชาวนาจะทำพิธีแรกไถนา จึงต้องควั่น เดือน ปี และทิศที่จะบ้ายหน้าควายเพื่อไม่ให้ควายลากไถไปในทิศที่ทวนเกล็ดนาค ไมอย่างนั้นการทํานาจะเกิดอุปสรรคขึ้น

สำหรับบั้งไฟพญานาคที่พุ่งขึ้นจากแม่น้ำโขง สู่อท้องฟ้าในวันออกพรรษา เป็นลูกไฟ สีแดงอมชมพู ไม่มีเสียงไม่มีควัน ไม่มีเปลว ขึ้นตรง ไม่โค้งและตกลงมาเหมือนลูกไฟทั่วไป จะดับกลางอากาศ จะเกิดขึ้นในเขตตั้งแต่ บริเวณ อ่างปลาบึก, วัดหินหมากเป้ง อำเภอสรีเชียงใหม่, ทำนํ้าวัดหลวง ตำบลวัดหลวง เรื่อยลงไปจนถึง เขตบ้านน้ำเป เขตอำเภอรัตนวาปี แต่ก่อนจะเห็นเกิดขึ้นเฉพาะทำนํ้าวัดหลวง, วัดจุมพล, วัดไทย และทำนํ้าวัดจอมนาง อำเภโพนพิสัยแต่ทุกวันนี้จะเห็นเกิดที่บ้านน้ำเป, บ้านท่าม่วง, ตาลชุม, ปากคาค และ แก่งอาสง จังหวัดบึงกาฬ ทั้งนี้ สังเกตได้ว่า ลูกไฟนี้หากขึ้นกลางโขงจะเบนเข้าหาฝั่ง หากขึ้นใกล้ฝั่งจะเบนออกกลางโขง ลูกไฟนี้จะขึ้นเฉพาะวันออกพรรษาเท่านั้น แต่ถ้าหากวันพระไทยไม่ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ ของลาว ลูกไฟนี้ก็จะไม่ขึ้น แต่หากปีไหนที่วันออกพรรษา ตรงกันทั้งไทย และลาว ลูกไฟนี้จะขึ้นมาก นอกจากนี้มีความเชื่อกันว่าในเขตอำเภโพนพิสัย มีเมืองบาดาลอยู่ใต้พื้นดินและเป็นทางออกสู่เมืองมนุษย์ เรียกว่า เป็นเมืองหน้าด่านจึงมีบั้งไฟพญานาค เกิดขึ้นเป็นประจำที่นี้ ส่วนเมืองหลวงนั้นอยู่ที่ แก่งอาสง จังหวัดบึงกาฬ ที่กล่าวเช่นนั้นเพราะที่แก่งอาสง จะเป็นที่แม่น้ำโขงลึกที่สุด

ถ้าจะกล่าวว่าพญานาคคือเจ้าแห่งแม่น้ำโขงก็คงจะไม่ผิด เพราะมีความเชื่ออย่างแนบแน่นตั้งแต่จังหวัดเลยจนถึงจังหวัดอุบลราชธานี ในพื้นที่จังหวัดเลยประชาชนตลอดลุ่มน้ำโขง มีความเชื่ออย่างมากว่าพญานาคมีอยู่จริงในแม่น้ำโขง เมื่อประมาณ 8 ปีที่ผ่านมา กลางดึกเวลาประมาณเที่ยงคืน ท่านได้ยินเสียงดังสนั่นคล้ายเสียงระเบิดหรือเสียงฟ้าผ่า ท่านและพระในวัดออกมาดูพบว่าสะพานคอนกรีตบนถนนเลียบบแม่น้ำโขงระหว่าง อ.สังคมกับ อ.ปากชม เป็นสะพานข้ามห้วยที่ไหลลงแม่น้ำโขง และอยู่หน้าวัดที่สร้างมาได้ไม่นานหักพังลง รุ่งเช้าชาวบ้านทำการทรงเจ้า จึงทราบว่าเป็นผีมือพญานาค ในแม่น้ำโขง ตรงบ้านสงาว ต.พิชัยมิตรดอนใหญ่กลางแม่น้ำโขงชื้อดอนไผ่ ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นที่อยู่ของพญานาคตาเดียว เมื่อ 8 ปีก่อน (พ.ศ.2554) มีคนลาว 4 คนล่องเรือหาปลาตามลุ่มน้ำโขง ดอนไผ่อยู่ ๆ เรือก็ล่ม หนีรอดขึ้นฝั่งได้ 2 คน ชาวบ้านช่วยกันดำน้ำค้นหาศพ แต่หาได้เพียง 1 ศพ อีกคนหนึ่งหายไ้ไปขณะดำน้ำไปเจอปลาขนาดใหญ่มากคาดว่าจะเป็นปลาบึกก็เลยเลิกการค้นหาศพ ความเชื่อนี้ทั้งฝั่งไทยและฝั่งลาวจะมีความเชื่อคล้าย ๆ กัน

ในจังหวัดหนองคาย คนหนองคายกว่า ร้อยละ 90 มีความเชื่อว่าพญานาคมีอยู่ในแม่น้ำโขงจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในลุ่มแม่น้ำโขงที่ไหลผ่านหนองคายมีสถานที่ที่เชื่อว่าเป็นแหล่งที่อยู่ของพญานาคมากมาย มีเรื่องเล่าต่อ ๆ กันมาว่า ในสมัยพุทธกาลพระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสด็จโปรดสัตว์มาถึงฝั่งโขง ได้มีพญานาค 2 ตนได้อารธนาให้พระพุทธเจ้าพักฉันภัตตาหารที่ริมแม่น้ำโขง โดยพญานาคกวาดเอาดินพูนขึ้นเป็นเนิน (เนินดิน) ถวายพระพุทธองค์ได้ประทับ นาคตนหนึ่งได้เนรมิตให้ตนเองมีหัวเป็นช้างเพื่อสูบเอาแม่น้ำโขงมาให้พระพุทธเจ้าทรงสรอง ต่อมาบริเวณนี้ได้สร้างเป็นวัดขึ้นทั้งฝั่งไทยและฝั่งลาว ฝั่งลาวชื้อวัดพระบาทโพนสนัน ฝั่งไทยชื้อวัดราชโพนเงิน ตำบลโพนแพง

อำเภอรัตนวาปี ที่วัดพระธาตุบังพวน มีสระพญานาค ที่มีตำนานเล่าขานกันมาตั้งแต่สมัยล้านช้าง ว่าเมื่อ พระมหาเทพหลวงได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุมาบรรจุไว้ที่ องค์พระธาตุ มีเหตุการณ์ประหลาดเกิดขึ้นคือมีน้ำผุดขึ้นมาตลอดเวลา ซึ่งเชื่อว่าน้ำที่ผุดขึ้นมานี้เป็นพญานาคที่เฝ้ารักษาพระธาตุ จึงได้ชักชวนกันขุดบ่อรอบๆ เพื่อเก็บน้ำไว้และปั้นรูปพญานาคเจ็ดเศียรไว้ น้ำในบ่อนี้เคยใช้ในราชพิธีทั้งอาณาจักรล้านช้างและอาณาจักรไทย ที่วัดถ้ำศรีมงคล บ้านดงตอง ต.ผาตั้ง อ.สังขม จ.หนองคาย มีถ้ำแห่งหนึ่งเรียกว่าถ้ำเพิงดิน เชื่อว่าเป็นเส้นทางไปยังเมืองพญานาค มีเรื่องเล่ากันต่อๆ มาว่าพระธุดงค์ชาวลาวได้ใช้ถ้ำนี้ธุดงค์ลอดใต้แม่น้ำโขงมาฝั่งไทย โดยใช้เวลาเดินทาง 9 วัน 9 คืน มีนิทานปรัมปราเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า ธิธาพญานาคได้ใช้ถ้ำนี้เดินทางจากเมืองบาดาลมาโลกมนุษย์ ต่อมาได้พบรักกับเจ้าชายในเมืองมนุษย์ เมื่อถึงวันออกพรรษาธิธานาคต้องกลับเมืองบาดาล เจ้าชายสะกดรอยตามมาจึงรู้ว่าภรรยาของตนเป็นนาคจึงได้ขอตัดขาดจากกันที่ถ้ำแห่งนี้ มีตำนานเล่าขานถึงเมืองหลวงของพญานาค เชื่อกันว่าตั้งอยู่ใต้แม่น้ำโขงบริเวณหน้าวัดไทย อำเภอโพนพิสัย ต่อมาเจ้าอาวาสวัดไทยได้นิพนธ์ว่ามีหญิงชายร่างกายสีดำนามินต์ให้ท่านสร้างถาวรวัตถุแทนเมืองบาดาลไว้ที่วัดของท่าน

จังหวัดบึงกาฬ ที่วัดอาฮงศิลาวาส ตำบลโคสี อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ บริเวณหน้าวัดถือว่าเป็นสะดือแม่น้ำโขง เพราะในฤดูน้ำหลากประมาณ เดือน กรกฎาคม ถึงเดือนกันยายน คนโบราณเคยใช้เชือกผูกหินหย่อนลงวัดระดับความลึกของแม่น้ำโขง วัดได้ 98 วา หรือ 196 เมตร ในฤดูแล้ง ประมาณ เดือน มีนาคม ถึงเดือนเมษายน วัดได้ 45-50 วา หรือ 90-100 เมตร เป็นที่อาศัยของปลาบึกจำนวนมาก ในฤดูน้ำหลาก กลางดึกของ วันเพ็ญ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 9 จะได้ยินเสียงดังมากจากลำน้ำโขงบริเวณนี้ เหมือนมีคนมาเล่นน้ำ ประมาณ 2-3 ชั่วโมง ผู้เฒ่าผู้แก่เชื่อว่า เป็นเสียงของปลาบึกออกมาผสมพันธุ์กัน และในวันเพ็ญ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 จะมีลูกไฟที่เรียกว่าบั้งไฟพญานาคขึ้นจำนวนมาก เพราะบริเวณนี้ว่ากันว่าเป็นเมืองหลวงของพญานาค พระราชภาวนาโสภณ เจ้าคณะจังหวัดบึงกาฬ ท่านเล่าให้ฟังว่าในสมัยท่านเป็นเด็ก คนริมฝั่งโขงไม่ค่อยพูดกันเรื่องพญานาคที่อยู่ในแม่น้ำโขง คงเล่าขานกันเฉพาะเรื่องเงือก ที่ว่ามีอยู่ในแม่น้ำโขงมีอำนาจทำให้คนที่ลงน้ำตายได้ ส่วนเรื่องพญานาคมีเรื่องพูดโจษขานกันในระยะสิบกว่าปีมานี้เอง เรื่องบั้งไฟพญานาคมีมานานแล้วตามห้วยหนองคลองบึงก็ขึ้น สมัยก่อนก็จะมีแต่ผู้เฒ่าผู้แก่ชวนกันหิ้วตะกร้าหมากไปนั่งดูลูกไฟที่ริมโขงไม่แตกตื่นเหมือนทุกวันนี้

ในจังหวัดนครพนม ประชาชนเชื่อเรื่องพญานาคมากกว่า ร้อยละ 70 เมื่อก่อนคนเชื่อเงือกมากกว่าพญานาค เคยได้ยินเรื่องพญานาคในหนังสือ คติธรรมบ้าง หนังสือนิยายเก่า ๆ บ้าง ในแม่น้ำโขงหรือห้วยหนองคลองบึงจะมีแต่เงือกที่ทำให้คนตาย หลวงปู่พระครูโพธิ์ธรรมการ อดีตเจ้าคณะอำเภอบ้านแพง จ.นครพนมเล่าให้ฟังว่าสมัยท่านเป็นหนุ่มอายุ 15-16 ปี ตาพวงขาวบ้านแพง มีลูกแก้วอยู่ 2 ลูก ถึงเวลาร้อนก็ร้อนมาก ๆ จนจับไม่ได้ ถึงเวลาเย็นก็เย็นมาก ๆ เช่นกัน จะขว้างจะโยนไปไหนก็กลับมาบ้านเหมือนเดิมทุกครั้งไป วันหนึ่งตาพวงกับเมียไปที่ลำห้วย ขณะที่เมียตาพวงยืนอยู่ริมน้ำ อยู่ ๆ ก็ล้มคว่ำหน้าลงไปใต้น้ำ ตาพวงกระโดดไปช่วยก็หาไม่เจอ ไปตามคนมาช่วยก็หาไม่เจอ อธิฐานให้ลูกแก้วช่วยหาก็ไม่เจอ จนกระทั่งมีผู้มีอาคมดำนำไปหาจึงพบว่าเมียตาพวงไปซัดอยู่กับรากไม้ใต้น้ำถึงแก่ความตาย ซึ่งคนสมัยนั้นโจษจันกันว่าเป็นฝีมือของเงือก ตาพวงโกรธลูกแก้วมากที่ไม่สามารถช่วยเมียตนเองได้ จึงขว้างลูกแก้วลงไปในแม่น้ำโขง ตะโกนว่าช่วยกันไม่ได้ก็ไม่ต้องมาอยู่ด้วยกัน จากนั้นลูกแก้วก็ไม่กลับมาอีกเลย คนหนุ่มในอำเภอบ้านแพงกล่าวว่า เงือกน่าจะเป็นปลาเวิน ซึ่งมีขนาดใหญ่ ในสมัยก่อนมีชุมชุมในแม่น้ำโขง หลวงปู่บอนตา กันตะวโล เจ้าอาวาสวัดป่า

ชัยมงคล บ้านขอนแก่น เมืองปากกระดิ่ง แขวงบริคำไซ สปป.ลาวคนในฝั่งลาวมีความเชื่อเรื่อง พญานาคมากเหมือนคนไทย คนลาวเชื่อว่านาคแปลงตัวเป็นคนได้ มีคนเล่าว่าเห็นคนแปลกหน้าเดิน มาไม่พูดกับใคร เห็นเดินลงแม่น้ำโขงแล้วหายไปก็มี

ความเชื่อเรื่องพญานาคในจังหวัดมุกดาหาร นายสุรจิตต์ จันทรสภา ประธานสภา วัฒนธรรมจังหวัดมุกดาหาร/รองประธานสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ ต.มุกดาหาร อ.เมือง จ.มุกดาหาร กล่าวว่าเดิมมาคนมุกดาหารไม่ได้มีความเชื่อเรื่องพญานาคมากมายนัก แทบจะไม่มีการกล่าวขานถึง เลยจะมีสิ่งที่น่ากลัวในลำน้ำโขงก็คือเงือก โดยเฉพาะในฤดูน้ำหลากจะมีข่าวจากบ้านโนนหมุ่มบ้านนี้ว่า เงือกมาเอาคนไปแล้วก็คน พญานาคเพิ่งจะมีการพูดถึงและให้ความสำคัญก็เมื่อประมาณสิบกว่าปีมานี้เอง ซึ่งแตกต่างจาก ที่กล่าวว่าคนมุกดาหารจะเชื่อเรื่องพญานาคในลำน้ำโขงกันกว่า 90 % จะมีแต่คนสมัยใหม่ที่ไม่เชื่อเรื่องเหล่านี้ พญานาคปรากฏให้เห็นบ่อย ๆ แม้ตอนสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขง เสาสะพานต้นหนึ่งไปทับปากถ้ำพญานาคเข้าทำให้การก่อสร้างต้องชะงักไปต่อเมื่อมีการบวงสรวง ขอมมาจึงก่อสร้างต่อได้ปัจจุบันที่หัวสะพานมีศาลปูพญานาค แม่น้ำโขงช่วงนี้ห้ามลอยอังคารเด็ดขาด นอกจากนั้นในมุกดาหารยังมีความศรัทธาในพญานาคถึงขนาดสร้างรูปเคารพไว้ที่แก่งกะเบาสวยงามมาก เป็นพญานาคสีขาวอยู่ริมแม่น้ำโขงชื่อ พญาศรีภุชงค์มุกดานาคราช และที่ภูมโนรมย์ มีผู้คนศรัทธาไปกราบไหว้มาก เป็นพญานาคสีน้ำเงินเข้ม และเป็นพญานาคที่มีขนาดยาวที่สุด ชื่อพญา ศรีมุกตามหา牟尼 นิลपालนาคราช ที่นี้เมื่อไหวพญานาคแล้วชาวบ้านนิยมนำผ้าแดงไปผูกติดต้นไม้ รอบ ๆ พญานาคด้วย

พิธีกรรมและความเชื่อมโยงพระพุทธรศาสนาของคนไทยในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนกลาง

พิธีกรรมเกิดจากความเชื่อเป็นหลัก เมื่อมีความเชื่อว่ามีสิ่งนั้นมีจริง ให้คุณให้โทษได้จริง ทำให้เกิดความคิดที่จะแทนคุณ คิดที่จะขอบคุณ หรือเพื่อการขอ ทำให้เกิดพิธีกรรม พิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ ตาเป็นพิธีที่มีแทบทุกหมู่บ้านโดยเฉพาะในชนบทเป็นงานประจำปีเป็นงานเลี้ยงใหญ่เพื่อขอให้ผีบรรพบุรุษได้คุ้มครองให้คนในหมู่บ้านร่มเย็นเป็นสุข หรือหากมีการป่วยไข้ก็จะมาขอ มาบนบาลศาลกล่าว ให้ผู้เจ็บป่วยให้ทุเลาเบาบาง และเมื่อหายป่วยไข้แล้วก็จะมาเลี้ยงขอบคุณ ที่เรียกกันว่าเลี้ยงแก้บน พิธีกรรมเหล่านี้ยังมีให้เห็นเสมอ ๆ นอกจากนั้นยังมีพิธีสู่ขวัญให้เกิดมงคลแก่เจ้าพิธี ศาสนา สังคม เอเชียตะวันออกเฉียงใต้โบราณ นับถือวิญญาณ ภูตผีปิศาจ ซึ่งเชื่อว่าทุกสิ่งในธรรมชาติมีพลังชีวิต เช่น การบูชาพระแม่โพสพ แม่ธรณีเทพเจ้าแห่งพื้นดินเพื่อให้การเกษตรสมบูรณ์ (สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า, 2549 : 10)

อีกพิธีกรรมหนึ่งที่ยังมีให้เห็นอยู่มาก คือการเลี้ยงผีพ่อน ผีฟ้านางเทียม เป็นพิธีกรรมเข้าทรง รักษาผู้ป่วย โดยเชื่อว่าการเจ็บป่วยยอด ๆ แอ็ด ๆ เป็นเวลานานเป็นการกระทำของผี ที่มาเข้าสิงในตัวผู้ป่วย พิธีกรรมจะเริ่มที่การตั้งคายยกครู เสร็จแล้วหมอแคนก็จะเริ่มเป่าแคน หมอลำทรงผีฟ้าจะขับร้องทำนอง ลำผีฟ้า นางเทียมทั้งหลายที่นั่งอยู่รอบ ๆ ก็จะลุกเฝ้ารอบ ๆ ผู้ป่วย พิธีกรรมเป็นส่วนประกอบของศาสนา ซึ่งประชาชนให้ความสนใจมาก และพยายามปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2547 : 273-279) พิธีกรรม คือแบบอย่างหรือแบบแผนต่าง ๆ ในสังคม ที่คนในสังคมนั้น ๆ ได้ยึดถือปฏิบัติตามกันมา เกิดจากความเชื่อต่าง ๆ ในศาสนาหรือในลัทธิ ความเชื่อ อันเป็นผลที่เกิดตามหลักศาสนา หรือผู้ก่อตั้งศาสนา เรียกว่า ศาสนพิธี ที่เป็นส่วนในพระเจ้าแผ่นดินเรียกว่าราชพิธี เป็นต้น เพราะพฤติกรรมทางความเชื่อมีอิทธิพลต่อการดำเนินพิธีกรรมอย่างมาก โดยถือว่าเป็นปทัสถานของสังคมนั้น ๆ ให้เป็นแบบอย่างของการปฏิบัติ หรือเป็นแนวทาง กำหนดการดำเนินชีวิต (นงเยาว์ ชาญณรงค์, 2531 : 24)

~ 49 ~

บายก็จะเตรียมตัวอาบน้ำไปวัดเมื่อพระตีกลอง ตีระฆังเป็นสัญญาณให้ไปชุมนุมกันที่วัด พระผู้เป็นประธานสงฆ์จะเทศน์เรื่องเกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เสร็จแล้วหัวหน้าคณะสงฆ์จุดธูปเทียน ทุกคนจุดตาม พนมมือพร้อมดอกไม้ หันหน้าไปทางโบสถ์ หรือเจดีย์ กล่าวคำถวายดอกไม้ธูปเทียน บูชาพระรัตนตรัย เดินแถวด้วยอาการประนมมือถือดอกไม้ธูปเทียน ไปทางขวามือของสถานที่ที่จะเวียนเทียน การเวียนในรอบที่ 1 ให้ระลึกถึงพระพุทธ รอบที่ 2 ให้ระลึกถึงพระธรรม และในรอบที่ 3 ให้ระลึกถึงพระสงฆ์ เสร็จแล้วเข้าไปประชุมพร้อมกันในโบสถ์หรือในวิหาร เพื่อนทำวัตรสวดมนต์ และนำดอกไม้ ธูปเทียน ไปบูชาตามสถานที่ที่เตรียมไว้ ในสมัยเมื่อ 20-30 ปีก่อนเมื่อคนแก่หรือคนป่วยใกล้จะถึงแก่กรรมญาติๆจะเอาดอกไม้ใส่มือให้ และบอกผู้ใกล้จะหมดลมว่าให้เอาดอกไม้นี้ไปไหว้พระพุทธเจ้า ให้ระลึกถึงพระพุทธเจ้า ท่องนะโม ๆ ไว้ จนหมดลมหายใจ ถือว่าผู้ถึงแก่ความตายนั้นจะเป็นสุข ได้ขึ้นสวรรค์ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า แต่ในปัจจุบันคนเจ็บก็จะนำส่งโรงพยาบาลและไปตายที่นั่น พิธีกรรมดังกล่าวก็หายไป จะมีบางแห่งบางที่ญาติจะนิมนต์พระไปสวดต่ออายุให้กับคนเจ็บมาก ๆ ที่โรงพยาบาล วัตถุประสงค์ก็เปลี่ยนไปจากการแนะนำให้พบกับความสุขหลังการตายด้วยการยึดพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง กลับเป็นการสวดเพื่อให้มีอายุยืนต่อไป แทนที่จะให้พระสอนในเรื่องการจากไปตามธรรมชาติอย่างมีความสุข

พิธีทอดกฐินถือเป็นอีกพิธีกรรมหนึ่งตามหลักศาสนาที่คนตามลุ่มแม่น้ำโขงยึดถือปฏิบัติ นำผ้าไปถวายแด่พระสงฆ์ผู้อยู่จำพรรษาครบไตรมาสและสงฆ์จะมอบผ้าดังกล่าวให้แก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งผู้มีคุณสมบัติอันเหมาะสม ถือว่าได้บุญกุศลมาก การถวายสังฆทานหมายถึง ทานที่ถวายแก่สงฆ์โดยมิได้เจาะจงสงฆ์รูปใดรูปหนึ่ง เป็นการถวายทานที่ได้บุญมาก เพราะเป็นการถวายทานแก่พระสงฆ์ด้วยจิตบริสุทธิ์ นอกจากนั้นการ อุปสมบท หมายถึง การบวชเป็นพระภิกษุ

2. พิธีกรรมตามความเชื่อ

การล่าปลาบึกในลำน้ำโขงยังพอมิให้เห็นอยู่บ้างแต่เป็นการล่าที่ไม่ได้มีพิธีรีตองเหมือนในสมัยโบราณ ตามปกติการล่าปลาบึกจะมีการล่าตั้งแต่ทางเหนือ ถึงจังหวัดเลย และจะทำการเป็นพิธีกรรมกันจริง ๆ จัง ๆ ตั้งแต่อำเภอสังขุม อำเภอศรีเชียงใหม่ อำเภอบ้านดุง เลยลงไปถึงอำเภอโพนพิสัย อำเภอรัตนวาปี แต่ได้อำเภอเมืองบึงกาฬลงไปจะไม่ล่าปลาบึก ในจังหวัดหนองคายมีเทศกาลล่าปลาบึก ในพื้นที่อำเภอศรีเชียงใหม่ และอำเภอสังขุม โดยจะล่าในพื้นที่ที่เรียกว่า อ่างปลาบึก ซึ่งอยู่บริเวณบ้านผาตั้ง อำเภอสังขุม ที่หาดบ้านปากม่วง ตำบลกอนนาง อำเภอศรีเชียงใหม่และที่ตำบลกอนศรี อำเภอศรีเชียงใหม่ เป็นหลัก เมื่อประมาณ 40 ปีก่อน ในการจับครั้งหนึ่งจะจับได้ถึง 50 ตัวก็มี การล่าจะเริ่มในเดือน ตุลาคมถึงธันวาคม บางพื้นที่เชื่อกันว่าจะล่าปลาบึกได้เฉพาะวันขึ้น 13 ค่ำ ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 (เมษายน) เพียง 3 วันเท่านั้น ไม่ได้ทำตลอดระยะเวลาสามเดือน พิธีจะเริ่มขึ้นเมื่อแต่ละหมู่บ้านจะจัดเรือยาวพายทวนน้ำขึ้นไปทำปลาบึก ในวันทำพิธีจะมีชาวบ้านทั้งสองฝั่งโขงพายเรือมาชุมนุมกันมากมาย หนุ่มสาวจะมีการพูดจาหยอกล้อ เกี้ยวพาทันได้อย่างอิสระ ไม่ถือโทษโกรธกัน เพราะเชื่อกันว่ามาแต่โบราณว่าถ้าไม่พูดจากันอย่างนั้น ผีบรรพบุรุษจะไม่ให้ปลา การจับปลาบึกจะมีพิธีบวงสรวงเจ้าที่เจ้าทาง มีอาหารคาวหวาน ดอกไม้ธูปเทียน นำลงแพใหญ่ปล่อยลอยในลำน้ำโขง ก่อนที่พรานปลาบึกจะลงเรือใช้อวนลากโดยปล่อยชายอวนข้างหนึ่งให้ลอยไปตามน้ำ ปลายอีกข้างหนึ่งผูกติดกับเรือไว้ อวนชนิดนี้ใช้เชือกเส้นใหญ่ ชาวบ้านเรียกว่า “นาม” ปัจจุบันประเพณีนี้ได้เลือนหายไปแล้ว

3. พิธีกรรมต่อแม่น้ำโขง

ผู้คนตามลุ่มแม่น้ำโขงในจังหวัดต่างๆจะมีประเพณีทำบุญเพื่อขอบคุณแม่น้ำโขงที่ได้ให้ชีวิต และให้ความอุดมสมบูรณ์แก่ทุกคนที่ได้ใช้แม่น้ำโขงตั้งแต่เกิดจนตาย ประเพณีเหล่านี้อาจแตกต่างกันไปบ้างแต่ก็มีวัตถุประสงค์เดียวกัน การสืบชะตาแม่น้ำโขงของจังหวัดเลย ว่า ช่วงเช้าพระสงฆ์ จะสวดเจริญพระพุทธมนต์ ถวายภัตตาหาร พระสงฆ์ให้ศีลให้พร เป็นเสร็จพิธีสงฆ์ ต่อไปก็เป็นพิธี พราหมณ์ โดยมีพราหมณ์แต่งชุดขาวเป็นเจ้าพิธี ชาวบ้านจะแห่พาขวัญ มีข้าวตอกดอกไม้เครื่องไหว้บูชาต่างๆ โดยเฉพาะรูปพญานาคที่ผู้คนเชื่อว่าสิงสถิตอยู่ในแม่น้ำโขงตั้งเป็นหัวใจของงาน จากนั้นพราหมณ์จะอ่านโองการบอกกล่าวถึงการขอมาต่อแม่น้ำโขง ในสิ่งที่ผู้คนได้ทำล่วงเกินลงไป เช่นทั้งสิ่งสกปรกลงแม่น้ำโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ การทำพิธีขอมาก็เพื่อให้เทพแถนผู้รักษาแม่น้ำโขงอันกำเนิดมาจากสุทโธเทชนาคได้ให้อภัยในสิ่งที่คนริมฝั่งน้ำได้ทำล่วงเกินลงไป และขอให้ผู้ใช้ประโยชน์จากแม่น้ำโขง จงช่วยกันรักษาแม่น้ำโขงให้ใสดังแก้วมณี ขอให้เทพแถนผู้รักษาแม่น้ำจงให้การคุ้มครองคนริมฝั่งโขง ขอให้ปลาได้ขึ้นไปวางไข่ในที่ต้นน้ำได้ตามปกติ เพื่อให้เกิดประโยชน์กับคนริมแม่น้ำโขงในระยะยาวต่อไป

บทสรุป

1. ความเชื่อ

1.1 ความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา ประชาชนตามลุ่มแม่น้ำโขงยังมีความเชื่อและศรัทธาในพระพุทธศาสนาในระดับสูง เชื่อในเรื่องบาปบุญคุณโทษและเชื่อในเรื่องกรรมที่ผู้กระทำกรรมใดไว้ผู้นั้นต้องได้รับกรรม เชื่อในการทำบุญตามเทศกาลต่างๆซึ่งเป็นการทำบุญเพื่อน้อมเคารพและบูชาต่อพระพุทธเจ้า

1.2 ความเชื่อในทางไสยศาสตร์ เป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมายาวนาน บางความเชื่อจะถูกนำไปผูกโยงกับพระพุทธศาสนาก็มี ความเชื่อที่คล้ายกันตลอดแนวลุ่มแม่น้ำโขงก็มี เช่นการไหว้ผีปู่ตา การเลี้ยงผีพ่อนผีฟ้า

1.3 ความเชื่อในแม่น้ำโขง นอกจากจะเชื่อว่าแม่น้ำโขงคือแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ ให้คุณให้โทษกับชาวบ้านได้แล้ว หลายแห่งยังมีความเชื่อว่าเป็นสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้เสด็จมาโปรดสัตว์ในพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำโขง และทรงประทับรอยพระพุทธบาทไว้หลายแห่ง ดังนั้นการบูชาพระพุทธเจ้าในบางครั้งจะใช้แม่น้ำโขงเป็นสื่อให้บรรลุตามปรารถนา เช่น การไหลเรือไฟ การลอยกระทง การก่อเจดีย์ทราย เป็นต้น

2. พิธีกรรม

2.1 พิธีกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา โดยส่วนใหญ่แล้วประชาชนริมฝั่งแม่น้ำโขงยังยึดมั่นและประกอบพิธีกรรมตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด เช่นการเทศน์มหาชาติจะหยุดงานประจำเพื่อเข้าวัดฟังธรรมแต่เช้า การจัดสถานที่ประกอบด้วยกล้วย อ้อย เพื่อสร้างบรรยากาศในการเทศน์ บางแห่งจะมีกิจกรรมของนักเรียนจัดชวนแห่ชุก กัณฑ์ ชาลี ด้วย

2.2 พิธีกรรมตามความเชื่อ เป็นความเชื่อมาแต่โบราณที่จะมีพิธีบรรเทาทุกข์ เช่นการเรียกขวัญให้ผู้เจ็บป่วยหรือกระแทกกระเทือนทางจิตใจ การสู่ขวัญให้พรเพื่อการเป็นสิริมงคล ความเชื่อบางอย่างจะนำเอาพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวพันด้วย เช่นการทำบุญเลี้ยงพระ การรดน้ำมนต์การเจิม และการเสกเป่า เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา. (2547). **คู่มือการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม สำหรับผู้บริหาร**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- กรมการศาสนา. (2533). **การประเมินผลงานการจัดบรรพชาอุปสมบทภาคฤดูร้อน ประจำปี 2533**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- นันทนา ขุนภักดี. (2530). **วิเคราะห์ความเชื่อของชาวไทยในสวัสดิรักษา**. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์.
- นิโคลาส ทาร์ลิง. (2552). **ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ฉบับเคมบริดจ์ เล่ม 1 จากยุคเริ่มแรกถึงประมาณ ค.ศ. 1500**. กรุงเทพฯ : ปรีณโชน จำกัด.
- ประชิด สกุนะพัฒน์ และคณะ. (2551). **มรดกทางวัฒนธรรม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. กรุงเทพฯ : แสงดาว.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2548). **พระพุทธศาสนาในเอเชีย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิฑูร์ มลิวัลย์. (2533). **หลักธรรมสำหรับพัฒนาชีวิต**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- พิฑูร์ มลิวัลย์. (2527). **พระพุทธศาสนาสำหรับประชาชน ตอนที่ 1**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2560). **อารยธรรมมนุษย์ หน่วยที่ 1-7**. พิมพ์ครั้งที่ 20, นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2555). **วัฒนธรรมพื้นบ้านของไทย หน่วยที่ 1-7**. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2547). **ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย**. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช.
- วรุณยุพา สนิทวงศ์ และคณะ. (2526). **ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2526.
- วิเชียร รักการ ผศ. (2529). **วัฒนธรรมและพฤติกรรมของไทย**. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรินติ้ง เฮ้าส์,
- สมพร เทพสิทธา. (2538). **การอภิปรายเครื่องชี้ภาวะสังคมในด้านคุณธรรม**. คณะกรรมการส่งเสริมศีลธรรมและจิตใจ สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2556). **นครพนม มาจากไหน?**. กรุงเทพฯ : ชนนิยม.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล. หม่อมเจ้า. (2549). **ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ ถึง พ.ศ. 2000**. กรุงเทพฯ : สยามลดา.
- สุวรรณ สัจจวิวัฒนา และคณะ. (2522). **อารยธรรมตะวันออกและตะวันตก**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.